

ozvlášťňuje texty „príťažlivou lexikou zvýraznenou rytmickými a rýmovanými veršami“. Iný charakter má príspevok E. Brtáňovej o temer neznámom Gavlovičovom rukopise *Qualis vita, mors et ita*, čo patrí k najstarším Gavlovičovým textom (1749). Ide v podstate o školské cvičenia, ktoré sa majú použiť na precvičovanie latinčiny v nižších typoch škôl. Typická baroková téma o príprave na smrť, spojená s formou školskej cvičebnice, podľa Brtáňovej neoslabila autorskú invenciu, a tá sa prejavila najmä v pasážach, „kde preráža jeho živý jazyk, čo súviselo s Gavlovičovým zmyslom pre nadsadený výraz a humor“.

Na otázku, či bol Gavlovič didaktik alebo skôr kontemplatívny básnik, sa usiluje odpovedať Timotea Vráblová v príspevku *Hugolin Gavlovič a téma Antikrista*. Ide o nedatovaný a nepodpísaný fragment, ktorý našla v osemdesiatych rokoch pracovníčka Matice slovenskej A. Šarlušková pri spracúvaní fondov Archívu literatúry a umenia Matice slovenskej. T. Vráblová otvára možnosti interpretácie tohto pozoruhodného textu, upozorňuje na skutočnosť, že pre Gavlovičovú básnickú tvorbu je „typická premyslená štruktúrovaná kompozícia a cyklické kontemplatívne rozvíjanie myšlienok“. Dôležité je jej upozornenie, že Gavlovičov spôsob zveršovania napr. aj biblických námetov nie je iba produktom dobového didaktizmu pomáhajúceho si „znižovaním“ sa do ľudovej štylistiky, ale ide o premyslenú autorskú štylizáciu s hlbokým duchovným a intelektuálnym podtextom.

Za kľúčový príspevok v zborníku možno pokladať štúdiu Gizely Gáfríkovej: *K otázke duchovnej dimenzie Gavlovičovej Valaskej školy*. Gáfríková ako znalkyňa Gavloviča a editorka vedeckého vydania *Valaskej školy – mrávuv stodoly* predstavila jedinečnú interpretáciu duchovného a intelektuálneho rozmeru tohto Gavlovičovho najznámejšieho diela. Gáfríková posunula „interpretačné jadro“ výskumu smerom k duchovnej dimenzii diela a upozornila na hĺbku Gavlovičovej exegetickej erudície, na jeho zmysel pre proporcionalitu a harmóniu, ako i na potrebu preniknúť do symboliky vyjadrovania duchovných významov. Jej interpre-

tácie predovšetkým úvodných a záverečných častí *Valaskej školy* sú významným prínosom do výskumu poetiky a estetiky našej barokovej kultúry, naznačujú nové rozmery i smerovania v literárnohistorickom výskume.

Dôsledná práca s textom, interpretácia opretá o znalosť dobových poetík, kultúrnych a duchovných dejín, je badateľná aj na zaujímavých príspevkoch nastupujúcej literárnohistorickej generácie – Lenky Macákovej (*Gavlovičova skladba o posledných veciach človeka*) a Ľubice Zubovej (*Peter Benický a Hugolin Gavlovič*). Komplexnosť pohľadu na Gavloviča a jeho dobu dopĺňajú príspevky Jány Skladanej (*Fräzeológia v Gavlovičovej stodole mravov*), Ladislava Kačica (*Melódie v Rešetkovom vydaní Valaskej školy*) a Márie Novackej (*Niekoľko čriepok k neznámym miestam Gavlovičovej biografie*).

Zborník gavlovičovských príspevkov položil našej kultúrnej obci celý rad otázok, naznačil možnosti rôznych interpretačných ciest i výskumných priestorov. Zároveň ho zostavovateľia venovali dvom dodnes nedoceneným osobnostiam – Celestínovi Lepáčkovi a Vševladovi Gajdošovi, literárnym historikom, ktorým v pofebruárovej situácii nebolo umožnené pokračovať v literárnohistorickom bádani. Úcta k ich inšpiratívne mu dielu i mravnému odkazu je nepochybne zaväzujúca.

Eva Tkáčiková

Caban, Peter: BANSKOBYSSTRICKÁ DIECÉZA A BOJ PROTI ALKOHOLIZMU V SPOLKOCH STRIEZLIVOSTI. Banská Bystrica – Baďín : Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2005. 142 s.

Caban, Peter: V SLUŽBE OLTÁRU I BOŽIEMU LUDU; ŽIVOT A DIELO KŇAZA ONDREJA CABANA (1813 – 1860). Banská Bystrica – Baďín : Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2005. 116 s.

Začiatkom roku 2005 vydavateľstvo Kňazského seminára vydalo monografiu s názvom

Banskobystrická diecéza a boj proti alkoholizmu v spolkoch striezlivosti ako svoju ďalšiu edičnú prácu monografického charakteru od asistenta Petra Cabana.

Publikácia je spracovaním námetu nadmieru aktuálneho. Ťažiskom práce sa stáva organizácia hnutia v zápase proti nadmernému konzumovaniu alkoholu. Prostredníctvom historicko-kritickej metódy predkladá autor širokej odbornej i laickej verejnosti pohľad na iniciatívu zakladania tzv. spolkov striezlivosti na území Slovenska v 19. storočí.

Na pozadí historických udalostí je vykreslená podstata fungovania spolkov, s objasnením ich aktivít, až po oficiálny zákaz ich činnosti, pričom pozornosť sa sústreďuje predovšetkým na oblasť Banskobystrickej diecézy.

Publikácia je kompozične rozčlenená do štyroch tematicky rôznorodých kapitol. Prvá predstavuje retrospektívny pohľad na spoločenskú i sociálnu situáciu daného obdobia. V krátkosti približuje cirkevné pomery na území Slovenska, začiatky spolkov striezlivosti i životopisné fakty jednotlivých zakladateľov, zväčša kňazov oboch konfesií a ľudovoosvetových pracovníkov, ktorí vo väčšej či menšej miere prispeli k propagande spolkovkej myšlienky. V druhej kapitole Peter Caban osvetľuje pojem, podstatu protialkoholických organizácií i postoj jednotlivých cirkevných hodnostárov. Zaujímavé sú postuláty i akty prijímania nových členov ilustrované dobovou dokumentáciou. Tretia kapitola je sprievodcom po jednotlivých farnostiach v Banskobystrickej diecéze. Autor v nej upriamil pozornosť i na ďalší dôležitý komponent v boji proti opilstvu – literárnu podporu v podobe protialkoholického spisby. Štvrtá časť je obrazom úpadku a celkového zániku hnutia po zákaze uhorskej vlády, poukázaním na fakty, ktoré ho spôsobili a následný osud spolkov i snahu o udržanie kontinuity.

Pri charakteristike obsahovej stránky a ideovej intencie publikácie je potrebné oceniť predovšetkým objektívne a komplexné spracovanie tematiky v dejinnom kontexte.

Pilierom pri koncipovaní práce boli rôzne články a knižné publikácie dobových diel osvetových pracovníkov, ale i súčasných, avšak

monografia prináša i nové fakty a interpretácie ústrednej myšlienky.

Výberom i spracovaním témy Peter Caban podčiarkuje dôležitosť vnášania charitatívneho a sociálneho myslenia Cirkvi do praktického života, podáva nové impulzy na riešenie problémov súčasnosti a nachádza paralelu s modernými metódami boja proti alkoholizmu v 20. storočí.

Paulína Šlosárová

* * *

Pre recenzenta je to pozoruhodná publikácia, kde autor na základe svojho výskumu prináša aj nové a ešte nepublikované fakty o osobe a diele katolíckeho kňaza *Ondreja Cabana (1813 – 1860)*, ktorého dielo je v súčasnej literatúre pomerne málo predstavované a známe. Táto skutočnosť môže byť daná aj tým, že v období predošlých rokov diktatúry sa literárni autori podobného zamerania a druhu činnosti len zriedka uvádzali a boli predstavovaní vo svojej plnosti v encyklopédiách, odborných časopisoch či knihách. Svojou prácou autor monografie chcel aspoň čiastočne zaplniť túto medzeru v pohľade na život a dielo kňaza *Ondreja Cabana* a predstaviť ho nielen ako akéhosi okrajového autora, ale aj ako kňaza a človeka s morálnym profilom. V prvých častiach monografie sa autor venuje historickému prostrediu a dobe, v ktorej sa narodil a vyrastal *Ondrej Caban* počas svojho života. Potom rozoberá jeho životopis podľa dostupných dobových prameňov, zvlášť jeho pôvod, čas štúdia a prípravy na kňazské pôsobenie, miesto jeho pôsobenia a školskej aktivity. Ďalej svoj pohľad venuje samotnému Cabanovmu dielu, charakteru a literárnej koncepcii jeho tvorby, čo adekvátne dokumentuje na ukážkach z jeho diel, kde sa prejavila Cabanova tendencia inklinovať k *moralistickej próze* tzv. *Radlinského skupiny*, ktorej bol čelným predstaviteľom. Autor monografie priblížil podrobne Cabanovu literárnu tvorbu, a to zvlášť pomocou archívnych materiálov, ktoré doposiaľ neboli ešte publikované alebo neboli spolu zosumarizované, teda monografia prináša